

LÊ HÙNG TIẾN

PHÊ BÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ BẢN
VÀ THỰC TIỄN DỊCH THUẬT

ANH-VIỆT

TỦ SÁCH KHOA HỌC
MS: 324-KHXH-2018

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

**PHÊ BÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT:
MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ BẢN VÀ THỰC TIỄN DỊCH THUẬT ANH - VIỆT**

PGS.TS. LÊ HÙNG TIẾN

**PHÊ BÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT
MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ BẢN
VÀ THỰC TIỄN DỊCH THUẬT ANH - VIỆT**

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	7

Chương I. NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ SỞ

I. Lược sử dịch thuật và nghiên cứu dịch thuật	15
II. Bản chất của dịch thuật	33
III. Quá trình dịch thuật	41
IV. Văn bản, diễn ngôn và dịch thuật	47
V. Loại hình văn bản trong dịch thuật	53

Chương II. TƯƠNG ĐƯƠNG DỊCH THUẬT VÀ TƯƠNG ĐƯƠNG DỊCH THUẬT ANH - VIỆT

I. Vấn đề tương đương dịch thuật trong lý luận dịch	71
II. Các loại hình tương đương dịch thuật	77

Chương III. PHÊ BÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT: MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẠI CƯƠNG

I. Vai trò và vị trí của phê bình đánh giá dịch thuật	89
II. Vấn đề tiêu chí đánh giá dịch thuật	92
III. Lý luận và mô hình phê bình đánh giá dịch thuật	95

Chuyên khảo được hoàn thành với sự bảo trợ của Đại học Quốc gia Hà Nội trong đề tài mã số QG.15.35 "Nghiên cứu mô hình đánh giá dịch thuật Anh - Việt".

The monograph has been completed under the sponsorship of Vietnam National University, Hanoi in the project No QG.15.35 "Models for English - Vietnamese translation assessment."

Chương IV. THỰC TRẠNG CHẤT LƯỢNG**DỊCH THUẬT VÀ PHÊ BÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT
ANH - VIỆT Ở VIỆT NAM**

I. Giới thiệu.....	123
II. Tổ chức nghiên cứu.....	126
III. Phân tích, đánh giá kết quả nghiên cứu.....	129
IV. Kết luận và khuyến nghị.....	136

Chương V. MÔ HÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT ANH - VIỆT

I. Phân tích đánh giá các quan điểm và mô hình phê bình đánh giá dịch thuật.....	154
II. Khả năng áp dụng các mô hình phê bình đánh giá dịch thuật ở Việt Nam và dịch thuật Anh - Việt	163
III. Kết luận.....	166

PHỤ LỤC: NHỮNG NGHIÊN CỨU THỂ NGHIỆM**MÔ HÌNH ĐÁNH GIÁ DỊCH THUẬT ANH - VIỆT**

Phụ lục 1	178
Phụ lục 2	181
Phụ lục 3	199
Phụ lục 4.....	219

MỞ ĐẦU**1. Tình hình nghiên cứu về lý luận và thực tiễn dịch thuật Anh - Việt**

Trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội chung của nước ta, khoa học kỹ thuật đang đóng vai trò là động lực hết sức quan trọng giúp nước ta hội nhập nhanh chóng với thế giới và góp phần đáng kể đưa nước ta tiến nhanh và đuổi kịp trình độ của nhiều nước trong khu vực và thế giới. Như các ngành khoa học và lĩnh vực nghiên cứu khác, dịch thuật, trong đó có dịch thuật Anh - Việt đã phát triển từ rất sớm ở Việt Nam và đóng góp rất lớn vào sự phát triển kinh tế, văn hoá và xã hội của nước ta. Một số lượng sách báo, tài liệu vô cùng lớn đã được nhiều thể hệ dịch giả biên dịch từ tiếng nước ngoài sang tiếng Việt. Việc đào tạo phiên dịch viên chuyên nghiệp cũng đang được tiến hành tại nhiều trường đại học ở Việt Nam, góp phần đào tạo một đội ngũ đông đảo những người làm công tác phiên dịch. Tuy nhiên, hiện nay vẫn chưa có công trình nào chuyên về lý luận dịch thuật giữa hai ngôn ngữ Anh và Việt ở nước ta tương xứng với vai trò và đóng góp to lớn của phân ngành này mà mới chỉ có các công trình nghiên cứu về thực hành dịch Anh - Việt.

Trong khi đó ở nước ngoài đã có nhiều công trình về lý luận và thực hành dịch thuật giữa tiếng Anh và các tiếng khác như của Nida, Newmark, Campbell, Baker, Bell, Hatim and Mason, Venuti v.v. Những công trình này đã góp phần to lớn trong việc phát triển lý luận dịch thuật rất xa tiệm cận với thực tế dịch thuật và thực sự giúp cho thực hành dịch chất lượng, hiệu quả hơn.

Trong bối cảnh như vậy, thực tế dịch thuật nói chung và dịch Anh - Việt nói riêng đòi hỏi phải có sự tổng kết về lý luận và đưa những tiến bộ mới trong nghiên cứu lý thuyết dịch thuật của thế giới vào nước ta. Đây là một công việc hoàn toàn không dễ dàng vì lý luận dịch thuật trên thế giới đang còn chưa được thống nhất và còn tồn tại nhiều vấn đề gây tranh cãi hoặc đang để ngỏ chưa được nghiên cứu. Thực tế dịch thuật ở nước ta thì lại vô cùng phong phú, đa dạng và cũng đang tồn tại nhiều bất cập do thiếu lý luận cơ bản và một số nguyên nhân xã hội khác. Trước những đòi hỏi cấp bách như vậy, đề tài nghiên cứu này được tiến hành nhằm đóng góp một phần vào việc đáp ứng yêu cầu của thực tiễn nói trên, góp phần khắc phục tình trạng thiếu vắng lý luận đang rất phổ biến trong lĩnh vực dịch thuật, để lại những hậu quả không nhỏ trong thực tiễn dịch thuật ở nước ta.

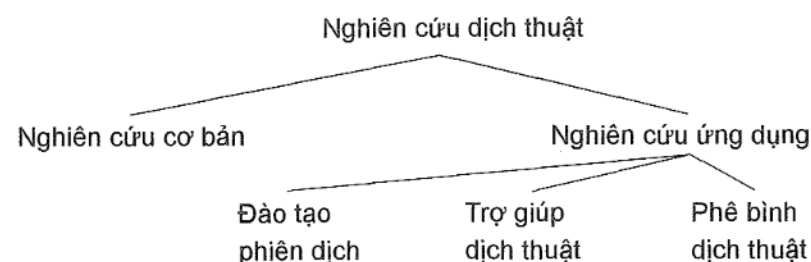
2. Phê bình đánh giá chất lượng dịch thuật

Trong nghiên cứu dịch thuật, phê bình đánh giá dịch thuật đang là một vấn đề lớn, thu hút sự quan tâm hàng đầu của các nhà lý luận. Cả thực tiễn và lý luận đều cho thấy việc đánh giá bản dịch đòi hỏi nhà phê bình phải có kiến thức sâu rộng về lý thuyết dịch thuật và các kỹ năng nghề nghiệp liên quan. Nó không chỉ đơn giản là so sánh các đặc điểm bề mặt của bản gốc và bản dịch. Quan điểm chung được nhiều người chia sẻ là việc phê bình bản dịch văn học cần có khung lý luận với các bước thao tác cụ thể để tiến hành công việc một cách khoa học.

Phê bình và đánh giá dịch thuật chiếm một vị trí quan trọng trong nghiên cứu dịch thuật. Trong sơ đồ về hệ thống nghiên cứu dịch thuật của Holmes (2006), phê bình đánh giá dịch thuật được xếp vào nhánh “ứng dụng” thành một nhóm riêng là “phê bình dịch thuật” bên cạnh các nhóm “đào tạo phiên dịch” và “trợ giúp dịch thuật”.

Lý luận về phê bình dịch thuật vẫn còn rất ít được phổ biến tại Việt Nam nên việc áp dụng lý luận vào thực tiễn đánh giá dịch thuật mới chỉ được thực hiện trong một số trường đại học và ở các khoá đào tạo phiên dịch chuyên nghiệp. Trong bối cảnh chung đó, phê bình đánh giá dịch

thuật nói chung và dịch văn học nói riêng ở nước ta cũng đang rất thiếu vắng lý luận. Tuy nhiên trước nhu cầu to lớn của một xã hội đang phát triển và sự đòi hỏi của phát triển kinh tế, khoa học kỹ thuật và xã hội nói chung ở nước ta nên thực hành dịch thuật vẫn được tiến hành rất mạnh mẽ phục vụ hiệu quả cho phát triển. Nhưng như đã đề cập ở trên, lý luận dịch thuật nói chung và phê bình đánh giá dịch thuật nói riêng còn đang chưa đạt đến mặt bằng lẽ ra phải đạt để phục vụ cho thực hành dịch thuật. Sự bất cập này được thấy ở cả mặt lý luận và thực tế thực hành dịch thuật ở các lĩnh vực trong nước. Một trong những bất cập lớn nhất là việc quản lý chất lượng dịch thuật, trong đó phê bình đánh giá chất lượng dịch thuật có một vai trò rất quan trọng lại đang bị buông lỏng ở nhiều khâu.

Sơ đồ hệ thống nghiên cứu dịch thuật (Holmes, 2006)

Những bất cập và nguyên nhân của hiện trạng này đã được đề cập nhiều trên báo chí, ý kiến của các nhà chuyên môn và dư luận từ độc giả. Trước hết là các khó khăn mà lý luận dịch thuật đó chỉ ra cũng đúng với hiện trạng ở Việt Nam: các dịch giả thiếu vốn kiến thức văn hóa và chuyên môn của bản gốc, chưa giỏi ngoại ngữ để vượt qua thách thức đặc thù của nghề dịch. Tiếp đến là việc thiếu vắng lý luận và ít quan tâm đến lý luận dịch thuật khiến công việc dịch của nhiều dịch giả ở Việt Nam còn thiếu vắng sự chuyên nghiệp. Điều này thể hiện khá rõ ở tay nghề của nhiều dịch giả với việc dịch lệ thuộc quá nhiều vào hình thức văn bản nguồn, dịch theo lối tự nhiên cảm tính, thậm chí dịch bừa, dịch ẩu. Bản dịch sang tiếng Việt không những chứa nhiều sai sót mà còn gây tác hại tới sự trong sáng của tiếng Việt, để lại hệ lụy không hay cho ngữ pháp và cách sử dụng tiếng Việt trong người đọc.

Bất cập tiếp theo là sự thiếu vắng những nghiên cứu và phê bình bản dịch của các nhà chuyên môn. Một lượng lớn các ấn phẩm dịch thuật được đưa ra thị trường nhưng thiếu hẳn khâu kiểm định chất lượng của các nhà chuyên môn. Kết quả là nhiều ấn phẩm kém chất lượng, thậm chí là những phé phẩm lẽ ra phải được ngăn chặn hoặc loại bỏ khi xuất bản đổ tràn ra thị trường. Thực tế này cho thấy là hiện tại ở nước ta còn thiếu một nền tảng lý thuyết dịch thuật nói chung và một khung lý thuyết dịch thuật thống nhất.

Bất cập nữa cũng không kém phần quan trọng là việc quản lý dịch thuật đang còn yếu ở nhiều khâu, trong đó chủ yếu là các nhà xuất bản và biên tập viên dịch thuật. Việc đặt hàng dịch và kiểm tra chất lượng bản dịch được tiến hành còn rất lỏng lẻo, thiếu cơ sở lý luận và tiêu chí thống nhất, thậm chí còn không được tiến hành ở nhiều nơi. Các qui định mang tính ràng buộc và chế tài đang rất thiếu ở nước ta về chất lượng dịch thuật cũng là một trở ngại không nhỏ cho việc quản lý chất lượng dịch thuật và tạo ra được một dịch trường nghiêm túc.

Trước hiện trạng trên, dịch thuật Việt Nam đang rất cần những nghiên cứu về lý luận và thực tiễn dịch thuật nói chung và nghiên cứu hiện trạng đánh giá và phê bình dịch thuật đối với các dịch phẩm cả trước và sau khi xuất bản. Nghiên cứu dịch thuật giữa tiếng Việt và tiếng nước ngoài cần được đẩy mạnh cho ngang tầm với sự phát triển của thực tế dịch thuật nước ta, đủ để làm nền tảng lý luận cho thực hành dịch thuật. Nghiên cứu này là một nỗ lực nhằm đáp ứng yêu cầu bức thiết nói trên của dịch thuật trong nước, với hy vọng mở ra được một hướng nghiên cứu mới cho phê bình đánh giá dịch thuật nói chung và phê bình đánh giá dịch thuật Anh - Việt nói riêng ở Việt Nam.

3. Về dự án nghiên cứu lý luận và thực tiễn phê bình đánh giá dịch thuật ở Việt Nam

Dự án nghiên cứu của chúng tôi (Đề tài cấp Đại học Quốc gia Hà Nội mã số QG.15.35) được đề xuất dựa trên những kết quả nghiên cứu phân tích hiện trạng sơ bộ như trên và đặt mục tiêu ban đầu là tổng

hợp lý luận cơ bản từ những nghiên cứu lý luận về phê bình đánh giá dịch thuật trên thế giới và điều tra khảo sát hiện trạng trong nước làm cơ sở cho nghiên cứu đề xuất những mô hình đánh giá chất lượng khả thi cho dịch thuật giữa tiếng Việt và tiếng nước ngoài, chủ yếu là với tiếng Anh.

Mục tiêu cụ thể của đề tài nghiên cứu như sau:

- Nghiên cứu tìm hiểu những khuynh hướng lý thuyết ngôn ngữ học và dịch thuật làm cơ sở lý luận phù hợp cho phê bình đánh giá dịch thuật Anh - Việt hiện nay.

- Nghiên cứu điều tra khảo sát hiện trạng dịch thuật và phê bình đánh giá chất lượng dịch thuật ở trong nước.

- Phân tích đánh giá và chỉ ra những mô hình phê bình đánh giá dịch thuật có tính khả thi và phù hợp đối với thực tiễn dịch thuật Anh - Việt.

- Đề xuất những ứng dụng bước đầu của các mô hình phê bình đánh giá dịch thuật vào phê bình đánh giá các dịch phẩm Anh - Việt và những đánh giá về lợi ích và hạn chế của những mô hình này để góp phần nâng cao chất lượng hoạt động dịch thuật, đánh giá dịch thuật và đào tạo hiện nay.

Chuyên khảo này là một trong những báo cáo kết quả của đề tài nghiên cứu gồm 5 chương:

CHƯƠNG I: “Những vấn đề lý luận cơ sở” là tổng hợp những vấn đề cơ sở của lý luận dịch thuật gồm lược sử dịch thật và nghiên cứu dịch thuật, bản chất của dịch thuật, quá trình dịch thuật, một số vấn đề về văn bản, diễn ngôn và dịch thuật trong mối liên quan tới dịch thuật.

CHƯƠNG II: “Vấn đề tương đương dịch thuật trong lý luận dịch” trình bày về vấn đề được coi là trọng tâm và cốt lõi của lý thuyết dịch nói chung và phê bình đánh giá dịch thuật nói riêng là tương đương trong dịch thuật. Phần này cũng là cơ sở lý luận cho những phân tích và đề xuất ở các chương tiếp theo. Nội dung chính gồm bản chất của tương đương dịch thuật và các loại hình tương đương dịch thuật với nhiều ví dụ từ thực tiễn dịch thuật Anh - Việt.

CHƯƠNG III: “Phê bình đánh giá dịch thuật: một số vấn đề đại cương” là một tổng quan các khuynh hướng lý thuyết về phê bình đánh giá dịch thuật và phân tích đánh giá các quan điểm lý thuyết và mô hình đánh giá dịch thuật hiện nay trên thế giới. Đây cũng là cơ sở lý luận cho việc đề xuất khuyến nghị mô hình đánh giá dịch thuật phù hợp cho Việt Nam.

CHƯƠNG IV: “Thực trạng chất lượng dịch thuật và phê bình đánh giá dịch thuật ở Việt Nam” trình bày nội dung chính của Báo cáo nghiên cứu điều tra khảo sát thực tiễn thuộc dự án nghiên cứu QG.15.35, là cơ sở thực tiễn cho việc đề xuất khuyến nghị mô hình đánh giá dịch thuật phù hợp cho Việt Nam.

CHƯƠNG V: “Mô hình đánh giá dịch thuật Anh - Việt” trình bày những phân tích đánh giá về ưu điểm và hạn chế của các quan điểm lý thuyết và mô hình hiện nay trên thế giới và sự phù hợp của chúng với thực tiễn Việt Nam. Trên cơ sở đó, một số mô hình phù hợp với đánh giá dịch thuật Anh - Việt được khuyến nghị đề xuất.

Phần PHỤ LỤC gồm những báo cáo kết quả nghiên cứu thể nghiệm một số mô hình được đề xuất ở các chương trên vào việc đánh giá chất lượng dịch thuật Anh - Việt, gồm mô hình của Newmark (1988) và House (1997/2001/2005).

Trong quá trình thực hiện và hoàn thành nghiên cứu này, chúng tôi đã nhận được sự giúp đỡ to lớn của nhiều tổ chức, cá nhân. Trước hết là sự tham gia cộng tác nhiệt tình của các thành viên nhóm nghiên cứu thuộc dự án QG.15.35 và các sinh viên thực tập, NCS, học viên cao học tham gia nghiên cứu điều tra khảo sát và xử lý số liệu phục vụ báo cáo ứng dụng mô hình đánh giá chất lượng dịch thuật.

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn Đại học Quốc gia Hà Nội đã tạo điều kiện hỗ trợ cho nghiên cứu thực hiện chuyên khảo qua Đề tài mã số QG.15.35 và sự hỗ trợ của Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Quốc gia Hà Nội về hành chính và quản lý trong suốt quá trình nghiên cứu được tiến hành. Chúng tôi xin bày tỏ lời cảm ơn tới Trường Đại học Ngoại ngữ, ĐHQGHN và Trung tâm Nghiên cứu Giáo dục Ngoại ngữ,

Ngôn ngữ học và Quốc tế học đã tạo mọi điều kiện thuận lợi cho quá trình nghiên cứu.

Cuối cùng, chúng tôi xin dành lời cảm ơn đặc biệt tới TS. Phạm Thị Thủy và ThS. Triệu Thu Hằng đã nhiệt tình cộng tác và nỗ lực hoàn thành luận án tiến sĩ và luận văn thạc sĩ thuộc khuôn khổ dự án nghiên cứu và đã đồng ý để chúng tôi sử dụng một phần kết quả nghiên cứu làm minh họa cho kết quả nghiên cứu ứng dụng các mô hình đánh giá dịch thuật vào phê bình đánh giá dịch thuật ở Việt Nam trong phần Phụ lục của chuyên khảo này.

CHƯƠNG I

NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN CƠ SỞ

I. LƯỢC SỬ DỊCH THUẬT VÀ NGHIÊN CỨU DỊCH THUẬT

1. Lược sử dịch thuật

Những tài liệu về lịch sử dịch thuật khác nhau rất nhiều về nội dung và số liệu chi tiết nên ở đây chúng tôi sẽ chỉ điểm qua các mốc lớn mà nhiều tài liệu cùng nhắc đến hoặc dựa chủ yếu vào những tài liệu được coi là tin cậy và hợp lý.

1.1. Vài nét lịch sử dịch thuật thế giới

Dịch thuật là một trong những nghề nghiệp cổ xưa nhất trên thế giới. Bằng chứng khảo cổ cho thấy dịch thuật đã xuất hiện ít nhất là 6.000 đến 10.000 năm trước ở thành phố cổ Ebla ở Trung Đông. Các nhà khảo cổ Italia đã phát hiện ở đó một số bản khắc trên đất sét các cột chữ song song bằng hai ngôn ngữ cổ nói về thuế. Từ thời tiền sử, trước khi có chữ viết các bộ lạc gần nhau phải giao dịch với nhau qua tiếng nói nhờ các thông dịch trong buôn bán, hôn nhân và cả đàm phán sau các cuộc giao chiến.

Lịch sử phiên dịch gắn liền với lịch sử giao lưu văn hoá giữa các dân tộc. Từ thời cổ, các dân tộc đã có nhu cầu giao lưu văn hoá qua buôn bán, hôn nhân, trong đó du lịch và dịch thuật đóng vai trò quan trọng trong quá trình giao lưu, truyền bá kiến thức, tư tưởng và tập tục. Một ví dụ là sự truyền bá kiến thức từ Hy Lạp cổ đại sang vùng vịnh

Pec-xich, từ Ấn Độ sang các nước dân tộc Ả Rập, từ châu Âu sang châu Á đã được thực hiện chủ yếu qua dịch thuật. Nhiều tư liệu cổ là bằng chứng của việc dịch thuật qua các ngôn ngữ trong quá trình truyền bá giao lưu nói trên cần được lưu giữ ở nhiều bảo tàng trên thế giới, như các bản dịch kinh Phật từ các ngôn ngữ cổ Ấn Độ sang tiếng Hán, các bản dịch những tác phẩm triết học và khoa học của Hy Lạp sang tiếng Ả Rập v.v.

Dịch thuật đóng vai trò rất quan trọng trong tiến trình phát triển của xã hội loài người do tác động của nó vào sự giao lưu văn hoá giữa các dân tộc. Deslisle và Woodsmonth (1995) đã chỉ ra tầm quan trọng này của dịch thuật và thông dịch viên:

“Người dịch đã lập ra chữ cái, giúp xây dựng ngôn ngữ và các từ điển. Họ đóng góp vào việc hình thành các nền văn học dân tộc. Truyền bá kiến thức và tôn giáo. Là người du nhập các giá trị văn hoá và nhân tố chủ chốt của các thời điểm lớn của lịch sử, biên dịch và phiên dịch viên đã đóng vai trò quyết định trong sự phát triển của xã hội và sự hình thành lịch sử tri thức”.

Sofer (1999) tổng kết 3 giai đoạn chủ chốt của lịch sử phát triển thế giới Do Thái - Thiên Chúa giáo - Hồi giáo với sự tham gia rất tích cực của lĩnh vực phiên dịch. Đó là sự bắt đầu của kỷ nguyên Thiên Chúa giáo khi mà nhiều ngôn ngữ, quan trọng nhất là Hebrew, Aramaic, Hy Lạp và Latinh tương tác với nhau tạo ra nền văn minh Thiên Chúa giáo mới. Tiếp đến là giai đoạn bắt đầu bởi sự ra đời của Hồi giáo vào thế kỷ thứ bảy với đỉnh cao là thế kỷ XII và XIII. Các học giả và biên dịch viên Thiên Chúa giáo, Hồi giáo và Do Thái từ khắp châu Âu và Trung Đông tham gia vào việc dịch các tác phẩm kinh điển tiếng Hy Lạp và Ả Rập sang các ngôn ngữ mới của châu Âu, kiến tạo nên nền tảng cho các ngôn ngữ và văn hoá đó và bắc cầu nối từ thời Phục Hưng sang thế giới hiện đại. Giai đoạn chủ chốt thứ ba là thời đại ngày nay khi mà thế giới đang chuyển biến nhanh chóng với sự phụ thuộc tác động lẫn nhau sâu sắc, các ngôn ngữ cũng chuyển đổi do tác động này và dịch thuật đóng một vai trò có ý nghĩa vô cùng to lớn chưa từng thấy trong suốt lịch sử của nó kể từ thời Trung cổ.

1.2. Lược sử dịch thuật ở Việt Nam

Hiện có rất ít bài viết và công trình nghiên cứu về lịch sử dịch thuật ở Việt Nam nên việc tìm hiểu và tổng quan về lịch sử dịch thuật trong nước là rất khó khăn. Chúng tôi mới dừng lại ở mức độ tham khảo thông tin rải rác về lịch sử dịch thuật Việt Nam từ các sách, tài liệu và bài báo ở một số tạp chí liên quan đến dịch thuật, nghiên cứu văn học và nghiên cứu Hán Nôm trong nghiên cứu thực tiễn dịch thuật trong nước như:

“Ý thức văn hóa trong dịch thuật văn chương ở Việt Nam từ cuối thế kỷ XIX đến 1945”, Tạp chí *Nghiên cứu Văn học* số 1/2007, Viện Văn học, Viện HLKHN.

“Điểm qua tình hình dịch thuật và biên khảo thuộc lĩnh vực Hán Nôm trong thế kỷ XX”, Trần Nghĩa, <http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn/nghien-cuu/-y-thc-vn-hoa-trong-dch-thut-vn-chng-vit-nam-t-cui-th-k-xix-n-1945.html>.

“Lược dịch Quốc ngữ cuối thế kỷ XIX”, Nguyễn Nam, Tạp chí *Hán Nôm* số 1 - 1998, tr.20-31.

Hoàng Thúc Toàn, Đoàn Tử Huyền (2002), “Những người dịch văn học Việt Nam”, Trung tâm Văn hóa ngôn ngữ Đông Tây.

2. Lược sử nghiên cứu dịch thuật

Hiện nay có nhiều cách trình bày khác nhau về lịch sử nghiên cứu dịch thuật. Tuy vậy, cách nhìn về lịch sử nghiên cứu dịch thuật và phân chia lịch sử này thành các giai đoạn khác nhau của Bassnett (1980/2002) được nhiều người biết tới và thừa nhận. Theo Bassnett (1980/2002), lịch sử nghiên cứu dịch thuật có thể được mô tả theo 12 mốc lớn như sau:

1- La Mã cổ đại: nghiên cứu dịch thuật được coi là được bắt đầu từ đây và là một phát minh của người La Mã cổ. Đáng chú ý là các ý kiến nhận xét của Horace và Cicero về dịch thuật ở thời kỳ này: sự phân biệt quan trọng giữa lối dịch từ sang từ và lối dịch nghĩa sang nghĩa. Ngay từ thời đó bản chất của dịch thuật cũng đã được đề cập qua nguyên